

hard tirolski, svak Rudolfov, in več drugih plemičev. Posvetovali so se menda o Postojinskem in Vipavskem gradu, ki sta bila prej last očakov. Prisodili so ju bili l. 1361. vojvodi Rudolfu. Vender je nastala z Oglejem vojska, ker je oča Ludovik de la Torre zahteval razna druga posestva. Vojvoda Rudolf in brat Friderik udarila sta s 4000 vojniki z Dolenskega na Notranjsko, Goriško in Furlansko, kjer sta nasprotnika premagala.

Novi vek.*)

Maksimilijan I. (1493—1519).

Maksimilijan, sin cesarja Friderika IV., utegnil se je užé v mladosti nekoliko seznaniti s kranjsko deželo, kajti imel je za tovariša Kranjca Volkanta Turjaškega, in slovenski kmet (morebiti kak Vipavec) mu je prinašal „nenavadnega“ sadja. Maksimilijan je utrdil vladarstvo Habsburške hiše. Po ženitvi z Marijo Burgundsko jej je pridobil bogato Nizozemlje in po pogodbi z ogerskim kraljem Vladislavom je pridobil Habsburžanom dedno pravico do Ogerske. „Zadnji vitez“, kakor ga zgodovina častno imenuje, uredil je državno upravo in vlado ter vpeljal prvo pošto v nemškem cesarstvu. Vojska z Benečani (1508—1518) je precej zadela kranjsko deželo, kajti Benečani so bili Maksimilijanu vzeli Furlansko, Istro, Trst, Reko in Gorico ter pridrli do Vipave in Postojine. V tej vojski so se odlikovali užé vrli Kranjci: Žiga Herberstein in Ljubljanski škof Krištof Ravbar. O najvažnejšem vprašanji, kako Turka pregnati, se je posvetovalo na odborovem shodu, ki ga je bil sklical cesar (koncem 1517. l.) v Veles (Wels). Pri shodu v Insbrucku (1518. l.) je obetal cesar Kranjcem na njih prošnjo, da jim preskrbí ceste in orožarno v Ljubljani, a stanove je opominjal, mereč na baš končani kmetijski punt (1515. l.), da jim je biti prijaznejšim s svojimi podložniki.

Stolnemu mestu je (1501. l.) dovolil sedež in glas v deželnem zboru in svobodno volitev svojega župana. Prvi takšnim načinom voljeni župan je bil Hans Lanthieri. Zeló pospešila sta se trgovina in obrt. Na nemško in Vlaško so tržili Ljubljanski trgovci, katere so branile svobodštine. Tuj trgovec, naj je prišel od severa ali juga, imel je iti le skozi Ljubljano; Italijani so morali v Ljubljani odlagati svoje blago, ki so je smeli prodajati prvih šest tednov samó Ljubljanskim meščanom.

Plemstvo se je mnogostransko trudilo, da je delalo čast domovini in korist državi ali cerkvi. Tú spominjamo se še imen kakor n. pr. Sigmunda Herbersteina (porojenega v Vipavi 1486. l.) znanega državnika, potovalca in diplomata, Krištofa Ravbarja Ljubljanskega škofa, vojnega komisarja cesarjevega v Beneški vojski (1508—1518), Krištofa Lamberga, čigar rojstveni grad je stal v Kameniku, jednega poslancev, kateri so se imeli pogajati o ženitvi Maksimilijanovej z Marijo Burgundsko. Zavoljo svoje srčnosti je postal ta Lamberger junak kranjske narodne pesni. Mej prvimi svétniki cesarja Maksimilijana, ki so bili okoli njega, nahajamo tudi Kranjca Gregorja Slatkonjo, najprej prošta, potem škofa Dunajskega (1513—1522) ter 1514. l. cesarskega glasbenega ravnatelja in jednega najizvrstnejših muzikov.

Maksimilijan je umrl l. 1519. Prava dediča sta mu bila njegova unuka Karol in Ferdinand, bivajoča pri svojih kraljevskih roditeljih (Filip, španjski kralj je bil sin Maksimilijanov) na španjskem dvoru. Najprvo je bil prevzel vladarstvo Habsburških dežel Karol, kateremu se je bila šla pokloniti tudi kranjska dežela.

V deputaciji, ki so jo poslale dolenje-avstrijske dežele pokloniti se španjskemu dvoru, bili so zastopniki kranjske dežele Trojan Turjaški, vitez Jurij Schnitzenbaumer

*) Novi vek je posnet nekoliko po Dimitz-ovih „Habsburžani v deželi Kranjskej“, nekoliko po Lapajne-tovi „Zgodovini štajerskih Slovencev“.

in Nikolaj Turnski. Dne 16. decembra meseca so bili poslanci poslednjič pred kraljem. Trojan Turjaški je govoril v imenu Kranjcev, in kralj je dejal poslancem: „Nadejam se da bodete, zvesti naši podložniki, ostali pri nas. Vedno Vam hočem biti milostljiv kralj in skoro pridem k Vam“. Trojan Turjaški je odgovoril, da bode našlo Njega Veličastvo vedno pobožne in zveste podložnike v teh deželah. Naposled je segel kralj poslancem v roko, in ko jim je kardinal Mola izročil darove, bili so odpušteni. (Dalje prih.)

Umetnost.

„Glasbena Matica“ je letos razposlala svojim članom tudi „Teoretično-praktično klavirsko šolo“, spisal Ant. Foerster. Op. 40., III. zvezek. Natisnila Engelmann in Mühlberg v Lipsiji. Tržna cena 1 gld. 10 kr.

To najnovejše delo nam jako ugaja. Bolj ko pregledujemo to šolo, bolj spoznavamo praktično in umetniško roko slavnoznane skladatelja. Vaja naslanja se na vajo; iz vsega pa nam veje prava, nenavadno lepa, izvirna muzika, ki poučuje deco v materinem jeziku in jo razveseljuje z znanimi domačimi pesnimi. Vsak učitelj naj seže po tej šoli, ker otroci se bodo radi iz nje učili. Prav iz srca ji torej želimo mnogo marljivih učencev!

Dopisi.

Iz Štajarske. V smislu § 18. postave z dne 4. febr. 1870. l. se delé šole na Štajarskem z ozirom na povprečno ceno najvažnejšega živeža in na krajne razmere v 4 plačilne razrede. To razdelitev opravlja visoki c. kr. deželni šolski svet od 10—10 let ne izključajoč poročil prejšnjega desetletja. Zadnja regulacija se je vršila l. 1880., v smislu navedene postave ima se torej prihodnja regulacija vršiti l. 1890. Učitelji I. in II. plačilnega razreda so večinoma mestni učitelji, učitelji III. in IV. plačilnega razreda pa na deželi, bodi si v vaseh, bodi si v trgih. Primerjamo li tržne cene po mestih s tržnimi cenami na deželi, najdemo bistveni razloček med obema kategorijama. Učitelj na deželi ima mnogo manjšo plačo, nego v mestu, ter mora za svojo manjšo plačo živež dražje kupovati, nego mestni, in vesel mora biti, če ga še dobi za dražjo ceno, čeprav še posebej plača pot. Isto razmerje vlada pri duševni hrani. V mestu gre učitelj za nekoliko novčičev v kavarno, kjer čita vse mogoče časopise; na deželi bi si jih moral za drag denar naročevati. Uvažujoč ta bistveni razloček tržnih cen in plačilnih razredov, povzdiga učiteljstvo IV. plačilnega razreda svoj glas, da bi se v l. 1890. njih šole uvrstile v III. plačilni razred. Prvo se v tem oziru oglašá Šmarijsko-Rogatsko učiteljsko društvo, katero je v svojem zborovanju dne 1. oktobra t. l. sklenilo obrniti se na sl. c. kr. okrajni šolski svet Šmarijski in Rogatski s prošnjo, da bi ista blagovolila pri vis. c. kr. deželnem šolskem svetu posredovati to regulacijo. Prošnja obsega tržno ceno obeh okrajev s potrebnimi dokazili in tržne cene mest na Štajarskem. A samo prositi in svoj glas povzdigovati, da bi se reklo: »das sind Jammervögel«, ni dovolj, treba je tudi pri krajnem šolskem svetu, kot najnižji inštanci praktično delovati. Krajni šolski sveti so namreč prvi kompetentni za časa regulacije sestavljati tržne cene svojega kraja; kajti po § 14. točka 1. postave z dne 8. febr. 1869. l. spada določitev plače učiteljstva v njihovo področje. Posreči li se učitelju dobiti ali sam ali s posredovanjem drugih množ pri seji večino glasov za ta predlog in se protokoliran sklep, utemeljen z zadostnimi razlogi pošlje uradno višjim inštancam, po strani pa še učiteljstvo privatno prošnjo v obliki društvenih sklepov itd. na okrajne šolske svete, smemo se nadejati kakega pobjeska. Pri nas na Štajarskem ima namreč podučitelj IV. plačilnega razreda le 440 gld., učitelj istega razreda 550 gld., III. plačilnega razreda pa prvi 480 drugi 600 gld. Pobjesek bi bil sicer neznamen, a če pomislimo, da je pri nas vsled zeló razširjene obrti in trgovine promet kaj živahen, vsled tega živež drag, nam je tak, če tudi neznamen pobjesek dvakrat »dobro došel«. In ker imamo pri nas na Štajarskem skoro v vsakem okraju svoje okrajno učiteljsko društvo, nadejati se je, da bodo temu primeru Šmarijsko-Rogatskega učiteljskega društva sledila tudi druga društva; kajti gotovo nas vse na istej nogi čevlji žuli. Tudi na Českem je učiteljstvo istim potem doseglo, da se je IV. plačilni razred odpravil. Mi bi bili zadovoljni, če se IV. plačilni razred vsaj odpravi tam, kjer učitelji s to plačo težko živé.

R. K.